

УДК 811.111'161.2'161.1

ПРЕДИКАТИ У СТРУКТУРІ МІКРОТЕКСТУ АГРЕСІЇ

Круть О. В.

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ»

Статтю присвячено розгляду семантики мікротексту агресії на ономасіологічному етапі аналізу. Особливу увагу приділено предикату як показнику взаємовідношення між базисом та ознаковою зоною в ономасіологічній структурі мікротексту агресії. Доведено, що у зіставлюваних мовах предикат є центром, який відображує відношення між людиною та навколишнім агресивним середовищем.

Ключові слова: ономасіологічний базис, ономасіологічна ознака, предикат, мікротекст агресії.

Круть О. В. Предикаты в структуре микротекста агрессии. Настоящая статья посвящена рассмотрению семантики микротекста агрессии на ономасиологическом этапе анализа. Особое внимание уделяется предикату как показателю взаимоотношения между базисом и признаковой зоной в ономасиологической структуре микротекста агрессии. Доказано, что в сопоставляемых языках предикат является центром, который отражает отношения между человеком и окружающей агрессивной действительностью.

Ключевые слова: ономасиологический базис, ономасиологический признак, предикат, микротекст агрессии.

Krut O. V. Predicates in the structure of aggression microtext. The article focuses on the study of semantics of aggression microtext on the onomasiological stage of analysis. Special attention is drawn to the predicate as the introducer of interrelation between the basis and the feature zone in the structure of aggression microtext. It is noted that in the languages compared the predicate is the coordinate centre, which shows the connections between the person and the objective aggressive reality. The methodology for contrasting onomasiological analysis is based on the results of the previous word-building stage of analysis in accords with the structural and semantic peculiarities of the basis zone. The typology of predicates is realized in various structures of microtext according to their word-building types as the result of interaction of the basis zone organization and the feature zone. The data of the analysis show that in the onomasiological structure there exist different types of predicates, such as the predicates of action, manner of action, comparison, location, existence, belonging, quality and quantity. The predicates of action and their varieties display the highest ability to the explication in the structure of aggression microtext and may be considered as the main instrument of interrelation in the contrastive languages. The obtained results of the analysis make it possible to use them in the typological studying of the feature zone on the cognitive stage of analysis and in the discourse of aggression.

Key words: onomasiological basis, onomasiological feature, predicate, aggression microtext.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Сучасний етап розвитку мовознавства відзначається підвищеною увагою дослідників до вирішення проблем взаємозв'язку ментальних, когнітивних та комунікативних процесів у мові, виявленню шляхів вербалізації людиною результатів пізнання навколишньої дійсності. За такого напрямку дослідження особливої уваги набувають проблеми когнітивного моделювання семантики мовних одиниць, що використовуються на позначення певних концептів як репрезентація знань про світ дійсності та його певні об'єкти та явища. Лексика на позначення агресії є експлікатором агресії та носієм значення концепту АГРЕСІЯ у мовному знаці, його ім'ях – лексичних одиницях вторинної номінації. Слова на позначення агресії (похідні та складні дієслова, прикметники та іменники) розглядаються нами як мікротекст, що є «згорнутим актом предикації» [11, 7], у семантичному змісті якого відображуються різні види агресивної діяльності людини. Предикат вважається цен-

тральним компонентом у породженні семантичної структури мікротексту агресії, оскільки саме він є центром диктума [10].

Формулювання мети і завдань статті. Через це виникає необхідність дослідження предиката в ономасіологічній структурі мікротексту агресії, що і становить мету статті. Ця проблематика потребує подальшого вивчення його сутності та передбачає розв'язання таких завдань: установлення ролі предиката у формуванні мікротексту; визначення методики його знаходження у структурі останнього у зіставлюваних мовах; встановлення основних типів предикатів у мікротексті агресії відповідно до зони базисів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Семантичні дослідження 70-х – 80-х років ХХ сторіччя свідчать, що метою ономасіологічного аналізу було моделювання похідної лексики. Результати аналізу використовувалися для загальної характеристики особливостей групи слів, що вивчаються, та засобів моделювання лексики [9]. Лінгвістичні дослідження були пов'язані з процесами формування лексичних одиниць [19]: природа їхніх найменувань вивчалася у межах усталених сполучень слів. Актуалізація досліджень

семантики слова сприяла постановці питання про необхідність поширення теорії номінації. У наш час номінація як процес і як результат розглядається на таких рівнях: 1) при дослідженні породжуючих механізмів мовлення [6]; 2) при аналізі функціонування номінативних одиниць-знаків у мовленні [1]; 3) при вивченні механізмів та моделей утворення нових найменувань [3; 7, 15-23]. Номінація розглядається як процес породження нових слів, в основі якого полягає "висловлювання, пропозитивна структура, що сповнена мовними знаками" [3, 124]. Тернарні та фреймові моделі знайшли наукове підтвердження у працях Т. В. Дроздової, Н. І. Панасенко, М. М. Полюжина [2; 16; 13; 14]. Організація ономасіологічної структури залежить від того, як предикат здійснює зв'язування в єдину структуру двох елементів (базису та ознаки).

Виклад основного матеріалу дослідження.

У структурі мікротексту агресії предикат виступає координаційним центром, який опосередковує й координує відношення між людиною та навколишнім середовищем [17, 129]. Існуючі класифікації дієслівних предикатів у галузі суб'єктних відношень [1; 12, 119-120], предикатів прояву, функціонування, знаходження, тощо [12, 122-123] підтверджують ідею про пропозитивну організацію висловлювання [4; 15] та про тернарність його структури [20]. На відміну від висловлювання, вибір ономасіологічного предиката встановлюється залежно від типу відношень між базисом та ознакою й підтверджує думку про те, що ономасіологічні частини мікротексту агресії входять до пропозиції [8, 14-15]. Згідно з цим інтерпретування проводиться завдяки реконструкції мотивуючого судження – предикатної одиниці пропозитивного типу, яка морфемно не визначена та знаходиться на асоціативному рівні додумування можливих явищ навколишнього середовища [18].

Методика для зіставного аналізу предиката визначається на основі систематизації результатів аналізу, отриманих на попередньому, словотворчому етапі дослідження відповідно до структурно-семантичної організації зони базису [8; 13; 14]. Ономасіологічна зв'язка або предикат в ономасіологічній структурі мікротексту агресії вказує на існування семантичних відношень між базисом й ознакою [3, 158; 7, 20] є основою для подальшого аналізу. Беручи до уваги факт транслювання предикатом значення дії, суб'єктів / об'єктів дії, що входять до моделі позначення дії [4], вважаємо за необхідне систематизувати основні типи предикатів в ономасіологічній структурі мікротексту. Типологія предикатів реалізуються у різних структурах мікротексту у залежності від певного словотворчого типу як результат взаємодії зони базисів класів Живої й Неживої матерії, дії та стану та ознакової зони.

У зоні базисів класу Живої матерії – «люди», «частини тіла», «тварини» – встановлюється від-

повідність до реалізації певних типів предикатів. Так, для підкласу «люди» питомі такі предикати, як:

- предикат дії: англ. *eradicator*; укр. *пригноблювач*, рос. *душитель*;
- предикат дії на об'єкт: англ. *jail-breaker*; укр. *кровопивець*, рос. *обручник*;
- предикат засобу дії: англ. *free-booter*; укр. *скляр*, рос. *гастролер*;
- предикат порівняння: англ. *iceman*, укр. *мишена*, рос. *крысятник*;
- предикат знаходження: англ. *panel-thief*, укр. *дачник*, рос. *домушник*;
- предикат протікання: англ. *night-killer*; укр. *денник*, рос. *лунатик*;
- предикат належності: англ. *sworder*; укр. *алмазник*, рос. *мойщик*;
- предикат якості: англ. *blackguard*, укр. *тихушник*, рос. *мокрушник*;
- предикат кількості: англ. *double-dealer*; укр.–, рос. –.

У зоні базисів класу Живої Матерії (люди) вищезазначені типи предикатів виявляються у структурі іменникових мікротекстів. У зіставлених мовах експлікований предикат дії реалізується у структурі мікротекстів агресії $N=V+Suf$ у тому випадку, якщо суфікс належить зоні простого базису Живої матерії (люди): пор. англ. *destroyer*, укр. *вбивця*, рос. *разрушитель*. Предикат дії на об'єкт установлено у структурі мікротекстів $N=N+V+Suf$, при цьому суб'єктний базис дії є експлікованим у іменникових мікротекстах, наприклад, англ. *jail-breaker*, укр. *братовбивця*, рос. *кровопийца*. На відміну від англійської та української мов, в російській імплікований предикат дії зафіксовано у мікротексті $N=N+Suf$: рос. *обручник*.

В англійській мові предикати засобу дії, порівняння, знаходження та протікання виявлено у мікротекстах іменникових композитів з різною структурою. Так, предикати способу дії найчастіше використовуються у мікротекстах $N=Adv+V+(Suf)$: англ. *free-booter*. Мікротексти іменникових композитів зі структурою $N=Adj/N+N$ виявляють здатність до виокремлення предикатів порівняння, знаходження та протікання. Пор. англ. *iceman*, *panel-thief*, *night-fighter*. В українській та російській мовах, на відміну від англійської, предикати засобу дії, порівняння, знаходження та протікання питомі для утворення іменникових мікротекстів зі структурою $N=N+Suf$: укр. *скляр*, *мишена*, *денник*, рос. *крысятник*, *домушник*, *лунатик*.

Предикат належності визначається у структурі іменникових мікротекстів зі структурою $N=N+Suf$ у трьох зіставлених мовах: англ. *sworder*, укр. *алмазник*, рос. *мойщик*. Предикат якості та кількості виокремлюється у мікротекстах іменникових композитів в англійській мові. Реалізація предикату якості типова для мікротексту зі структурою $N=Adj+N$ (англ. *blackguard*), предикату

кількості – для мікротексту N=Num+N (V+Suf) (англ. *double-dealer*). В українській та російській мовах, на відміну від англійської, предикат якості є продуктивним для створення мікротексту зі структурою N=Adj+Suf. Пор. укр. *тихушник*, рос. *мокрушник*. Але предикат кількості не було виявлено у структурі іменникових мікротекстів у слов'янських мовах.

Звернемося до розгляду зони базисів підкласів «частини тіла», «тварини». Для базисів цих підкласів типовим є предикат якості, який виявляється у мікротексті іменникових композитів зі структурою N=Adj+Nв англійській мові: англ. *smart-mouth*, *big-fish*. Базиси підкласів «частини тіла», «тварини» не є типовими для утворення мікротексту в українській та російській мовах, тому й предикати не було визначено.

Національно-культурна специфіка англійської мови спостерігається у реалізації предикатів у зоні базисів класу Неживої матерії (артефакти, вогонь). Предикати якості (англ. *sleaze-ball*) та мети (англ. *whipping-cart*) виокремлюються у мікротекстах іменникових композитів зі структурою N=Adj+N. Предикати порівняння є типовими для зони базисів Неживої матерії (вогонь) у мікротексті N=N+N. Пор. англ. *curtain-fire*. Однак, базиси Неживої матерії не було визначено у структурі мікротексту іменникових композитів в української та російської мов.

Розглянемо зону базисів класу дії та стану у досліджуваних мовах. Предикати дії та дії на об'єкт виявляються у структурі дієслівних, ад'єктивних та іменникових мікротекстів. У трьох зіставлених мовах предикати дії реалізуються у структурі дієслівних мікротекстів V=(Pref)+V (англ. *tobreakdown*, укр. *підкорити*, рос. *заре-зати*) та V=(Pref)+Adj+Suf (англ. *toblacken*, укр. *очорнити*, рос. *ослепить*). У структурі мікротекстів V=N+Suf предикат дії виокремлюється лише в слов'янських мовах (пор. укр. *скалічити*, рос. *искалечить*), оскільки в англійській такі мікротексти не підлягають ономазіологічному аналізу.

У досліджуваних мовах предикат дії визначено у структурі ад'єктивного мікротексту Adj=(Pref)+V+Suf (англ. *destructive*, укр. *винищувальний*, рос. *разрушительный*), предикат дії на об'єкт – у структурі мікротексту ад'єктивних композитів Adj=N+V+Suf (англ. *dead-doing*, укр. *злочинницький*, рос. *смертоносный*).

У цієї зони базисів іменникові мікротексти характеризуються реалізацією двох типів предикатів: предикатів дії та предикатів дії на об'єкт. Так, предикати дії виокремлюються у структурі іменникових мікротекстів N=Pref+V+(Suf): англ. *shooting*, укр. *підкорення*, рос. *разруше-ние*. Для мікротекстів іменникових композитів N=N+V+Suf типовим є предикат дії на об'єкт.

Пор. англ. *rocket-picking*, укр. *кровожерливість*, рос. *братоубийство*. На відміну від англійської, в українській та російській мовах іменниковий мікротекст N=Adj+Suf має два типи предикатів: предикат дії та предикат якості: укр. *гарячка*, рос. *чернуха*. Зазначений факт свідчить про емоційність та забарвленість слов'янських мов.

Перейдемо до розгляду зони базисів класу емоційного стану. Базиси цього класу взаємодіють з такими типами предикатів, як:

– предикат становлення: англ. -, укр. *розлюту-ватися*, рос. *лютовать*;

– предикат якості: англ. *ill-nature*, укр. *ярість*, рос. *грубость*;

– предикат порівняння: англ. *doggish*, укр. *собакуватий*, рос. *волчий*;

– предикат належності: англ. *blackhearted*, укр. *злопам'ятний*, рос. *злязычный*.

Предикати становлення, якості, порівняння, належності виявляються у структурі мікротексту дієслів, прикметників та іменників. Предикати якості, порівняння, належності є типовими для формування структури мікротексту агресії у зіставлених мовах.

Предикати якості реалізуються у структурі мікротексту похідних іменників N=Adj+Suf: англ. *brutality*, укр. *ярість*, рос. *грубость*. В англійській, на відміну від української та російської мов, предикат якості виокремлюється у структурі мікротексту іменникового композиту N=Adj+N (пор. англ. *ill-humour*).

Предикати порівняння визначаються у структурі ад'єктивних мікротекстів Adj=N+Suf: англ. *doggish*, укр. *собакуватий*, рос. *волчий*. Предикати належності мають реалізацію у структурі мікротексту ад'єктивних композитів Adj=Adj+N+Suf (англ. *blackhearted*, укр. *злопам'ятний*, рос. *злязычный*) та мікротекстів ад'єктивних похідних Adj=(Pref)+N+Suf (англ. *heartless*, укр. *безсердний*, рос. *бездушный*).

Предикат становлення є типовим для української та російської мов дієслівних мікротекстів агресії типу *розлютуватися*, *лютовать*. В англійській мові предиката такого типу не було виявлено.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз показав, що предикат реалізується в ономазіологічній структурі мікротексту агресії відповідно до зони базису. Предикати дії та його різновиди проявляють найбільшу тягу до експлікації у структурі мікротексту та є основним інструментом взаємовідношення у зіставлених мовах. Типологія предикатів, таким чином, повинна здійснюватися комплексно та є основою для подальшого дослідження мікротексту на когнітивному етапі аналізу та у дискурсі агресії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Російське дієслово в функціонально-ономазіологічному аспекті вивчення: Автореф. дис. ... докт. філол. наук: спец. 10.02.01. Київ, 1995. 48 с.

2. Дроздова Т. В. Типы и особенности многокомпонентных терминов в современном английском языке (на материале терминологии производства искусственного холода): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. Москва, 1989. 23 с.
3. Евтушевский Ю. И. О природе, типах и направлениях изучения вторичной номинации. Вторичная номинация в современном английском языке: стат. сб. /под ред. Б. В. Пупченко. Пятигорск: ППИ, 1987. С. 116-128.
4. Кубрякова Е. С. Глаголы действия через их когнитивные характеристики. Логический анализ языка. Модели действия / под ред. Н. Д. Арутюновой. М.: Наука, 1992. С. 84-90.
5. Кубрякова Е. С. Когнитивная лингвистика и проблемы композиционной семантики в сфере словообразования. Изв. АН, СЛЯ. 2002. Том 61. №1. С. 13-24
6. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности. М.: Наука, 1986. 158 с.
7. Кубрякова Е. С. Номинативные комплексы из нескольких существительных и их типовые значения. Коммуникативные аспекты значения: стат. сб. / под ред. В. И. Шаховского. Волгоград: ВГПИ, 1990. С. 15-23.
8. Кубрякова Е. С. Словосложение как процесс номинации и его отличительные формальные и содержательные характеристики. Теоретические основы словосложения и вопросы создания сложных лексических единиц: стат. сб. / под ред. Б. В. Пупченко. Пятигорск: ППИ, 1988. С.3-21.
9. Кубрякова Е. С. Части речи в ономазиологическом освещении. М.: Наука, 1978. 115 с.
10. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения. М.: Высшая школа, 1988. 168 с.
11. Луценко Н. А. Введение в лингвистику слова. Горловка: ГГПИИЯ, 2003, 140 с.
12. Очерки по функциональной лексикологии: [монография] / Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда. Львов: Світ, 1997. 392 с.
13. Панасенко Н. И. Когнитивно-ономазиологическое исследование лексики (опыт сопоставительного анализа названий лекарственных растений): Автореф. дис. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.19. М., 2000. 49 с.
14. Панасенко Н. И. Народная медицина и удивительный мир растений глазами филолога, или Диссертация на тему... . К.: Генеза, 2005. 232 с.
15. Панкрац Ю. Г. Пропозициональная форма представления знаний. Язык и структуры представления знаний: стат. сб./ под ред. Ф. М. Березина. М.: ИНИОН, 1992. С.78-97.
16. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення: [монография]. Ужгород: Закарпаття, 1999. 240 с.
17. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология: [монография]. К.: Изд-во укр. фитосоциолог. центра, 2000. 248 с.
18. Снитко Е. С. Внутренняя форма номинативных единиц. Львов: Світ, 1990. 150 с.
19. Торопцев И. С. Предмет, задачи, материал и методы ономазиологии // Проблемы ономазиологии. Т. 21. Орел: ОГПИ, 1972. С.37-49.
20. Юрченко В. С. Реальное время и структура языка. Вопр. языкозн. 1993. № 3. С. 36-47.